

ТРАНСПОЗИЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ EMPTY/FULL В АСПЕКТІ КОРПУСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Дем'янчук Юлія Ігорівна

кандидат економічних наук,

викладач англійської мови кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 3, Львів, Україна

Левків Ольга Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «Магістр»

кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 3, Львів, Україна

У статті проаналізовано лексико-семантичну опозицію EMPTY/FULL в корпусі юридичних, військових та медичних текстів. Послідовність застосування комплексної методики була спрямована на виділення лексико-семантичної опозиції EMPTY/FULL з корпусу текстів, з метою її диференціації та окреслення текстових меж. Метою дослідження є виявлення особливостей перекладу лексико-семантичної опозиції EMPTY/FULL з англійської мови на українську та представлення науковій спільноті нової інформації про поєднання методів екстралінгвістичного й корпусного аналізу в процесі перекладу окремих мовних одиниць. Дослідження зосереджене на виконанні низки завдань: створити корпус текстів загальним обсягом 130 одиниць (медичні, військові, юридичні тексти); виокремити лексико-семантичну опозицію EMPTY/FULL з корпусу військових, юридичних та медичних текстів; побудувати конкорданси для лексико-семантичної опозиції; дослідити особливості використання транспозиції, що роз'яснює відмінності між корпусним та авторським перекладом. В теперішньому дослідженні нам також успішно вдалося з'ясувати специфіку транспозиції, що роз'яснює відмінності між корпусним та авторським перекладом й вказує на відмінності в komponуванні таких складників як лексеми, словосполучення, терміносполуки та опозиції. За цієї умови застосування такого виду транспозиції, як ад'ективація дозволило проаналізувати 130 офіційних текстів, що вимагало від нас врахування усіх характеристик та особливостей офіційного тексту не обмежуючись певним методом перекладу. У нашій науковій розвідці найбільш частотними виявилися випадки перекладу за допомогою контекстуального аналогу та техніки трансформації перестановки на тлі методу транслітерації. Здобуті нами знання про лексико-семантичну опозицію EMPTY/FULL фіксуються мовними засобами, об'єктивуються лексико-семантичними й синтаксичними одиницями і створюють єдине семантичне ціле, що має на меті представити науковій спільноті нову інформацію про поєднання методів екстралінгвістичного й корпусного аналізу в процесі перекладу окремих мовних одиниць. Отримані результати дослідження можуть бути корисними для перекладачів та лінгвістів, які працюють з офіційно-діловими типами текстів, а також для подальших досліджень в галузі машинного перекладу та обробки природньої мови.

Ключові слова: транспозиція, лексико-семантична опозиція, корпус текстів, методи перекладу, офіційно-діловий текст.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Сучасна корпусна лінгвістика вирізняється прогресуючою технологізацією та науковістю організацією процесу перекладу, наслідком чого постає автономізація корпусу текстів, зміна перекладацьких прийомів й індивідуалізація перекладацького досвіду. Незаперечним є той факт, що в корпусній лінгвістиці існують чіткі правила та норми, за якими представлення наукових результатів широкій читацькій аудиторії залежать від доказовості, критерію істин-

ності, достовірних фактів, що надають їм точної наукової кваліфікації.

Характерною особливістю сучасної корпусної лінгвістики є те, що вона не може ігнорувати експериментально підтвердженого положення. Тому в науковій сфері, дотичній корпусній та прикладній лінгвістиці цілком природньо є радикальна зміна розуміння преліментарних досягнень, що відповідним чином відображаються в наукових працях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що офіційний текст вирізняється

специфічними методами перекладу. Як зауважує Ю. Дем'янчук, головними методами для адекватного перекладу офіційно-ділового тексту є прямий переклад (запозичення, калькування, дослівний переклад) (Дем'янчук, 2022, с. 54–61). Проте офіційно-ділові тексти розраховані на вузьке коло фахівців й досвід інших учених (С. Хорнбі, М. Харві, С. Кларка) засвідчує інтеракцію в царині перекладацького буття наукової спільноти. Це перекладацьке явище, у якому суто методи лексико-граматичної та лексико-семантичної трансформації поєднуються з екстралінгвістичними вимірами.

Формулювання мети і завдань статті.

Метою дослідження є виявлення особливостей перекладу лексико-семантичної опозиції EMPTY/FULL з англійської мови на українську та представлення науковій спільноті нової інформації про поєднання методів екстралінгвістичного й корпусного аналізу в процесі перекладу окремих мовних одиниць. Дослідження зосереджене на виконанні низки завдань:

– створити корпус текстів загальним обсягом 130 одиниць (медичні, військові, юридичні тексти);

– виокремити лексико-семантичну опозицію EMPTY/FULL з корпусу військових, юридичних та медичних текстів;

– побудувати конкорданси для лексико-семантичної опозиції;

– дослідити особливості використання транспозиції, що роз'яснює відмінності між корпусним та авторським перекладом.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зважаючи на те, що переклад офіційного тексту є продуктом ідентичності перекладацького наміру, відображення корпусного та авторського перекладу поєднує методи перекладу з технікою перекладу. Такий вектор офіційного тексту апелює до транспозиції частин мови без зміни їхнього значення. В нашій науковій праці транспозиція використовується як композиційний та стилетвірний засіб (Ostapenko 2021, с.195-199]. В офіційно-ділових документах (далі ОДД) та корпусі текстів транспозиції піддається синтаксична структура, яка частково переосмислюється. Використовуючи цей прийом, ми узагальнюємо порівняльний аналіз корпусного та авторського перекладу офіційно-ділових текстів. В нашому дослідженні ми представили такий вид транспозиції, як ад'єктивізація, що вимагає від перекладача враховувати всі характеристики та особливості офіційного тексту й не обмежувати себе одним методом перекладу. Ці вияви трансформації тексту, разом з емпіричними даними дають

можливість зрозуміти подальший аналіз офіційних текстів в дослідницькому мейнстрімі.

Варто наголосити, що в процесі перекладу з англійської на українську мову відбір номінативних одиниць в ОДД відбувається за принципом транспозиційної релевантності. Крім того, найпоширенішим видом транспозиції є дієприкметникова транспозиція, якій притаманне вживання відносних прикметників. У більшості випадків дієприкметникова транспозиція вживається під час перекладу іменників у називному та знахідному відмінках. До прикладу, у таких словосполученнях як: **a fait accompli** (Ukrainian war: Putin raises stakes in speech full of anti-Western bile) – *доконаний факт*; **fainting episodes** (Doctors Supplies: A Full list of Medical Equipment Every Healthcare Office Needs) – «моменти *непритомних пацієнтів*»; **unsubtle hints** (Ukrainian war: Putin raises stakes in speech full of anti-Western bile) – *невитончені натяки*; **packed house** ("Was a packed house" Prince Harry mocked as picture emerges of near-empty UN crowd) – *переповнений будинок*; **agile approach** (Substance and product data management services) – *гнучкий підхід*; **medically fit forces** (Full Spectrum Medical Readiness) – *медична придатність військових сил*; **near-empty UN crowd** ("Was a packed house" Prince Harry mocked as picture emerges of near-empty UN crowd) – *майже порожній «натопн» ООН*; **an electric shock** (Doctors Supplies: A Full list of Medical Equipment Every Healthcare Office Needs) – *ураження електричним струмом*; **empty seats facing** ("Was a packed house" Prince Harry mocked as picture emerges of near-empty UN crowd) – *вигляд порожніх сидінь*. У нашому дослідженні переклад за допомогою дієприкметникової транспозиції більшою мірою відповідає нормам української мови.

Пропонуємо до розгляду наступні приклади, які представляють дієприкметникову транспозицію, однак вміщують прийменниковий компонент: **"on an empty stomach"** (Why must some medicine be taken on an empty stomach?) – «на *порожній шлунок*»; **during a virtual ribbon-cutting broadcast** (Full Spectrum Medical Readiness) – під час *віртуального перерізання стрічки*; **fair share of germs** (Doctors Supplies: A Full list of Medical Equipment Every Healthcare Office Needs) – *справедлива доля мікробів*; **aligned with an operational wing** (Full Spectrum Medical Readiness) – *узгоджено з оперативним крилом*.

У наступному зразку ми скористаємося дієприкметниковою транспозицією, але в цей раз вживемо прямий аналог: **on Facebook live**

(UCF Lake Nona Hospital Opens Full-service Acute-care Teaching Hospital) – на *Фейсбукі* в прямому ефірі; **Internet Age** (Vladimir Putin's Ukraine invasion is the world's first full-scale cyberwar) – *ера Інтернету*; **annexation of Crimea** (Conflict in Ukraine by the Center for Preventive Action) – *анексія Криму*. В переліченому зразку ми застосували техніку трансформації перестановки, до якої зазвичай вдаються при перекладі іменників у знахідному відмінку на українську мову.

Використовуючи тексти, подані загальною кількістю 130 одиниць, що представляють три види офіційно-ділового дискурсу (медичний, юридичний, військовий), наступним етапом дослідження було створено корпус текстів загальним обсягом 300 342 слів, де середній розмір тексту становив 6 278 слів на текст. За допомогою Orange, програмного забезпечення з відкритим кодом, написаного мовою Python для аналізу даних та машинного навчання, розробленого в університеті Любляни у співпраці з інститутом Йозефа Стефана, Словенія, *методом кількісного аналізу офіційних документів* було побудовано конкорданси для опозиції EMPTY/FULL.

Таблиця 1

Конкорданс для опозиції FULL

1	NATO will make	full	use of its
2	NATO's	full	support for efforts
3	so that the	full	range of threats
4	return to “	full	and verifiable compliance
5	states give “	full	faith and credit
6	order to receive	full	federal highway funding
7	living, ensuring	full	employment and a
8	customs territory possessing	full	autonomy in the
9	code number),	full	text search or
10	must be a	full	– time journey
11	be paid in	full	in cash or
12	against prepayment in	full	. 5.
13	not paid in	full	by the payment
14	is made in	full	(a part
15	treated as a	full	month for the
16	(on a	full	indemnity basis)
17	been paid in	full	by the payment
18	time by the	full	international community,
19	from deploying their	full	effects. 28
20	the table the	full	spectrum of possible
21	group to guarantee	full	compliance with the
22	credited with the	full	amount of the
23	has been facilitating	full	and effective participation

24	to undertake the	full	reorganisation of the
25	sector to develop	full	scale new
26	mechanisms for the	full	legal recognition of
27	level required for	full	replacement of the
28	is coming	full	circle for the
29	policy came	full	circle now
30	can realize their	full	potential,” highlighted

Таблиця 2

Конкорданс для опозиції EMPTY

1	full or half	empty	this content
2	21 october 2020	empty	housing (England)
3	the number of	empty	homes action on
4	homes action on	empty	homes 2019 report
5	powers identifying	empty	properties empty property
6	identifying	empty	properties empty property strategies compulsory
7	discounts for	empty	properties – England
8	properties – England	empty	homes premium achieving
9	the improvement of	empty	properties enforced sale
10	enforced sale procedure	empty	dwelling management orders
11	(vat)	empty	social housing government
12	2010 – 15	empty	homes programme first
13	18 clusters of	empty	homes programme new
14	new homes bonus	empty	homes advisor empty
15	empty homes advisor	empty	homes loan fund
16	approach action on	empty	homes' recommendations
17	32 33 3	empty	housing (England)
18	high levels of	empty	properties are recognised
19	that dealing with	empty	properties can have
20	to deal with	empty	properties (section
21	with regards to	empty	homes (section)
22	devolved, tackling	empty	homes in Scotland
23	. numbers of	empty	homes statistics published
24	the number of	empty	homes in England
25	long – term	empty	properties (empty)
26	empty properties (empty	for longer than
27	powers to tackle	empty	homes local authorities
28	disposal to bring	empty	homes back into
29	limited to,	empty	dwelling management orders
30	the improvement of	empty	properties. there

Послідовність застосування комплексної методики була спрямована на виділення лексико-семантичної опозиції EMPTU/FULL з корпусу військових, юридичних та медичних текстів, а також її диференціацію та окреслення текстових меж, що розкриває смисл досліджуваного феномена й пропонує розглядати три типи дискурсу у рамках формату офіційно-ділового стилю.

Зроблені нами обрахунки, свідчать, що для зібраної колекції ОД найпродуктивнішою є лексико-семантична опозиція FULL, яка насичує військові й юридичні офіційно-ділові тексти. З огляду на представлені результати, входження лексико-семантична опозиції EMPTU в корпус офіційно-ділових текстів дещо менше, однак формально-логічне представлення фактів та мовних явищ не викликає сумніву читацької аудиторії й не ускладнює процедуру інтерпретації офіційного тексту.

З огляду на домінуючу позицію лексико-семантичної опозиції FULL в корпусі текстів метою теперішнього дослідження залишається з'ясування специфіки транспозиції, що роз'яснює відмінності між корпусним та авторським перекладом. Різниця полягає у зборі і кодуванні даних, а також в компонованні таких складників як лексеми, словосполучення та терміносполуки згідно з розробленими правилами опрацювання інформації.

Прослідкувати застосування транспозиції в нашому дослідженні можна на прикладі наведених нижче словосполучень, які ми виокремили з конкордансу, спеціально сформованого для лексико-семантичної опозиції EMPTU/FULL:

full faith (справедливість); *full in cash* (розрахунок готівкою); *full – scale* (повномасштаб-

ний); *full legal recognition* (юридичне визнання); *full text search* (повнотекстовий пошук); *full-fledged* (повноцінний); *full advancement of women* (кар'єрне зростання жінок); *full legal title* (законний титул); *full of numbers* (заповнений цифрами); *full risk assessment* (вичерпна оцінка ризику); *full plethora of complex* (надмірність заходів); *full discretion to governments* (повністю на розгляд уряду); *empty property* (відсутність майна); *empty homes programme* (програма для безхатків); *empty government – owned* (відсутність державної власності); *empty homes back into* (повернення житла).

Як засвічує аналіз змісту ОДД, висвітлення проблематики перекладу виокремлених мовних одиниць різних за змістом та функціональністю засобами транспозиції свідчить про формування новітнього методу перекладу медичної, юридичної й військової термінології – *транспозиції офіційно-ділових компонентів*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізовані англomовні офіційно-ділові тексти вможливили виявлення численних словосполучень. Їхній інформативний потенціал закладений у семантичній структурі опозиції EMPTU/FULL. Виявлені впродовж аналізу корпусного масиву конструкції надають описуваним різновидам опозиції кваліфікаційно-оцінної маркованості. Суттєве переважання лексеми FULL в корпусі військових та юридичних текстів проливає світло на корпусний аспект проблеми перекладу опозиційних лексико-семантичних конструкцій. Теперішнє дослідження аргументує потребу інтегрованого корпусного підходу до подальших наукових пошуків вияву лексико-семантичної опозиції в тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янчук Ю. І. Translation of the official business English-language terminology of the UN. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. Острог. 2022. Вип. 14 (82). С. 54–61.
2. Остапенко С. А. Застосування транспозиції в українських перекладах «Айвенго» Вальтера Скотта. 2021. С. 195–199.
3. Clark S. English style guidelines for authors of papers, theses, textbooks and other documents. 2014. URL: https://www.ntnu.edu/c/document_library/get_file?uuid=7720bd9e-ee60-4b2c-9357-0c48e5347261&groupId=155266.
4. Harvey M. A Beginner's Course in Legal Translation : the Case of Culture-bound Terms. URL: <http://www.tradulex.com/Actes2000/harvey.pdf>.

REFERENCES

1. Demyanchuk, Yu. I. (2022). Translation of the official business English-language terminology of the UN. *Scientific bulletin of the National University "Ostroh Academy". "Philology" series. Stylistics and text interpretation*. Ostrog. Issue 14 (82). P. 54–61.
2. Ostapenko, S. A. (2021). Transposition application in Ukrainian translations of "Ivanhoe" by Walter Scott.
3. Clark, S. (2014). English style guidelines for authors of papers, theses, textbooks and other documents. URL: https://www.ntnu.edu/c/document_library/get_file?uuid=7720bd9e-ee60-4b2c-9357-0c48e5347261&groupId=155266.
4. Harvey, M. (2003). A beginner's course in legal translation: the case of culture bound terms. URL: <http://www.tradulex.org/Actes2000/harvey.pdf>.

TRANSPPOSITION OF THE LEXICO-SEMANTIC OPPOSITION EMPTY/FULL IN THE ASPECT OF CORPUS TRANSLATION

Demyanchuk Yuliya Ihorivna

Candidate of Economic Sciences,

Lecturer of English language at the Foreign Languages and Translation Studies Department

Lviv State University of Life Safety

3, Kleparivska Str., Lviv, Ukraine

Levkiv Olha Ihorivna

a 2nd year Master's student at the Foreign Languages and Translation Studies Department

Lviv State University of Life Safety

3, Kleparivska Str., Lviv, Ukraine

The paper analyzes the lexical-semantic opposition EMPTY/FULL in the corpus of legal, military and medical texts. The sequence of application of the complex methodology was aimed at the selection of the lexical-semantic opposition EMPTY/FULL from the corpus of texts, with the purpose of its differentiation and delineation of text boundaries. In the present research, we also succeeded in finding out the specificity of transposition, which explains the differences between corpus and author's translation and points to differences in the composition of such components as lexemes, word combinations, terminologies and oppositions. This opposition is extremely important for language as it reflects the contrast between the concepts of "EMPTY" and "FULL". Studying the transposition of this opposition will help scientists better understand the translation process and clarify how the corpus approach can be used to improve translation results. Under this condition, the application of such a type of transposition as adjectivation allowed analyzing 130 official texts, which required the translator to take into account all the characteristics and features of the official text without limiting himself to a certain method of translation. The results show, that the most frequent cases of translation with the help of a contextual analogue and the transformation technique of permutation against the background of the transliteration method turned out to be the most frequent. Our knowledge of the lexical-semantic opposition of EMPTY/FULL is captured through linguistic means, objectified by lexical-semantic and syntactic units, and creates a single semantic entity that aims to present new information to the scientific community regarding the combination of extralinguistic and corpus analysis methods in the process of translating individual language units. The research results obtained can be useful for translators and linguists working with official and business types of texts, as well as for further studies in the field of machine translation and natural language processing.

Key words: *transposition, lexical-semantic opposition, text corpus, translation methods, official business text.*